

УДК: 336.77

БАНКІВСЬКЕ КРЕДИТУВАННЯ ЯК ОДИН ІЗ ВИДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ АГРОФОРМУВАНЬ

Оксана Леонтіївна РУДА

к.е.н., доцент кафедри фінансів та кредиту Вінницького національного аграрного університету (м. Вінниця)

E-mail: ruda.ol@i.ua

Анотація. У статті розглядаються проблеми ефективного і прибуткового функціонування агроформувань в сучасних умовах за рахунок здійснення інноваційно-інвестиційної діяльності, тобто переведення галузі на інноваційну модель розвитку. Процес інноваційного розвитку економіки та банківське кредитування знаходяться у тісному взаємозв'язку, так як кредит може виступати як альтернативним джерелом фінансування науково-технічних проектів або ж як додатковий грошовий ресурс, необхідний для вирішення поточних і довгострокових господарських потреб.

Аннотация. В статье рассматриваются проблемы эффективного и прибыльного функционирования агроформирований в современных условиях за счет осуществления инновационно-инвестиционной деятельности, то есть перевод отрасли на инновационную модель развития. Процесс инновационного развития экономики и банковское кредитование находятся в тесной взаимосвязи, так как кредит может выступать как альтернативным источником финансирования научно-технических проектов или же как дополнительный денежный ресурс, необходимый для решения текущих и долгосрочных хозяйственных потребностей.

Ключові слова: інвестиції, інновації, кредит, банківський кредит, інвестиційно-інноваційна діяльність.

Ключевые слова: инвестиции, инновации, кредит, банковский кредит, инвестиционно-инновационная деятельность.

Постановка проблеми Вітчизняна банківсько-кредитна система є потужним трансформатором заощаджень в інвестиції, а на цій основі каталізатором й мультиплікатором економічного розвитку. Разом з тим, простий перерозподіл грошових коштів між окремими сферами економіки не забезпечує повної реалізації потужного потенціалу активних банківських операцій. Це залежить від інвестиційно-інноваційної активності клієнтів банківських установ, раціонального використання кредитних ресурсів позичальниками та їх фінансової здатності виконати свої зобов'язання перед банком у визначених кредитною угодою обсягах та часових межах. Удосконалення механізмів та технологій банківського кредитування інвестиційно-інноваційного розвитку агроформувань є актуальним питанням у контексті розширення обсягів кредитних операцій в даній сфері.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Актуальні питання інвестиційно-фінансового забезпечення розвитку економіки досліджува-

ли І. О. Бланк, А. А. Пересада, Т. В. Майорова, В. М. Геєць та інші. Розробці наукових засад кредиту і кредитних відносин, у тому числі й в аграрному секторі економіки, присвячені наукові праці таких вітчизняних економістів як В. М. Алексійчук, О. Є. Гудзь, М. Я. Дем'яненко, О. В. Бермічева, В. Д. Лагутін, П. А. Стецюк, П. А. Лайко, М. Й. Малік, П. Т. Саблук та багато інших.

Не дивлячись на фундаментальну наукову базу, наявні фінансові потреби аграрної економіки, потенційні можливості та вигоди для банків від кредитування інвестиційно-інноваційної діяльності сільськогосподарських товаровиробників, активна діяльність у цій банківській сфері досить обмежена і з точки зору науково-методичного забезпечення, і з позиції практичної перманентної реалізації.

Мета статті полягає у дослідженні забезпечення інвестиційно-інноваційного розвитку агроформувань шляхом банківського кредитування.

Обґрунтування отриманих наукових результатів. Відомо, що з давніх-давен Україна була

аграрною країною. І саме тому сільське господарство було і залишається одним із найважливіших секторів економіки країни. Так як сільське господарство є основною продовольчою галуззю, держава зацікавлена в стабільному розвитку і прибутковості даної галузі. Проте однієї державної підтримки і власних ресурсів аграріїв, зазвичай, не вистачає для самофінансування, що і призводить до потреби у залученні короткострокових і довгострокових кредитів.

Сільське господарство є кредитомісткою галуззю і залучення кредитних ресурсів є просто необхідне для його нормального функціонування. Проте сільськогосподарським підприємствам порівняно з підприємствами інших галузей важче отримати доступ до кредитних ресурсів внаслідок таких причин як: низька рентабельність та нестабільний рух готівки в сільському господарстві, дефіцит ліквідних гарантій, високі процентні ставки, незначна кількість філій комерційних банків у сільській місцевості та інші. Це загальна слабкість та обмежений характер фінансового ринку України [5, с. 12].

У літературі широко представлені різні визначення терміна «інновація» і запропонована різнохарактерна типологія процесів, пов'язаних із цим явищем [4, с. 8].

Так, інноваціям притаманні такі характеристики, як:

- задоволення нової потреби;
- високий ризик і високий ступінь невизначеності;
- гнучкість форм;
- загострення протиріч і конфліктів;
- наявність побічного, важко передбачуваного результату;
- перехід на новий рівень розвитку системи [6, с. 56].

Важливо відзначити, що на сьогоднішній день в економічній літературі не існує єдиного підходу до розуміння сутності інновацій.

Згідно з Законом України «Про інноваційну діяльність» інновації запропоновано розуміти як результат інноваційної діяльності, що одержав втілення у виді нового чи удосконаленого продукту, упроваджене на ринку, нового чи удосконаленого технологічного процесу, використуваного в практичній діяльності, або нової чи удосконаленої організаційно-економічної форми, що забезпечує необхідну економічну і (чи) суспільну вигоду [7].

У вітчизняній практиці інновацію традиційно розглядають як кінцевий результат (чи просто

результат) інноваційної діяльності, у закордонній – переважно як діяльність, процес змін.

На сьогоднішній день стан сільського господарства характеризується ознаками глибокої системної кризи, що знайшла своє відображення у зниженні прибутковості агроформувань, внаслідок чого посилилась інвестиційна непривабливість сільського господарства як для вітчизняних, так і для іноземних інвесторів.

Переорієнтування сільського господарства на інвестиційно-інноваційну модель розвитку здатне забезпечити вихід держави на світовий рівень. Інвестиційно-інноваційний механізм модернізації сільського господарства є одним із основних методів подолання наслідків спаду національної економіки.

Процес інноваційного розвитку економіки та банківське кредитування знаходяться у тісному взаємозв'язку, так як кредит може виступати як альтернативним джерелом фінансування науково-технічних проектів або ж як додатковий грошовий ресурс, необхідний для вирішення поточних і довгострокових господарських потреб.

Система банківського кредитування – це модель, що відповідає характеру ринкових відносин, тобто добі переходу від централізованих до децентралізованих методів кредитування економічних суб'єктів. Вона охоплює принципи, об'єкти та методи кредитування, механізми надання та погашення позик, а також банківський контроль у процесі кредитування [1, с. 305].

Основними складовими системи банківського кредитування інвестиційно-інноваційного розвитку агроформувань є його механізм і технологія.

Т. В. Майорова ототожнює механізм банківського інвестиційного кредитування з рядом організаційно-економічних прийомів видачі та погашення позичок. Сукупність цих прийомів як конкретних дій з організації кредитного процесу, його регулювання відповідно до принципів інвестиційного кредитування, визначається як механізм банківського інвестиційного кредитування [9, с. 49].

При виборі механізму інвестиційного кредитування керуються такими критеріями як ділова репутація підприємства-позичальника, статус кредитора, ціль кредитування, термін кредитування, різновид відсотка, умови погашення позички та ін.

Механізм інвестиційного кредитування являє собою систему банківських заходів, щодо направлення вільних грошових ресурсів на

здійснення інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання та контроль за їх правомірним використанням. Даний механізм включає в себе сукупність організаційно – економічних інструментів, відносини суб'єктів кредитного процесу, застосування оптимальних методів і прийомів кредитування, технології кредитування, способів надання і повернення кредиту [8, с. 42].

Основними складовими механізму інвестиційного кредитування є суб'єкти кредитування, принципи кредитування, етапи інвестиційного проектного циклу, інформаційне забезпечення кредитного процесу і його нормативно-правове забезпечення.

Технологія кредитування – це сукупність конкретних методів і прийомів, що використовуються в процесі здійснення кредитних операцій.

Технологія банківського кредитування включає в себе системну оцінку ходу всього кредитного процесу в банку, та розгляд руху позики (вартості) в органічному зв'язку із певними організаційними формами та інституціональними структурами банківської діяльності.

Дослідження процесу кредитування за останні роки свідчить про нестабільну ситуацію в кредитуванні сільського господарства. Так, суттєво скоротилось кредитування сільськогосподарських підприємств в кризовому 2010 році. Наступний же 2011 рік характеризувався зростанням загального обсягу кредитів, наданих сільському господарству. Їх сума становила 26 900 млн. грн., або біля 6 % від загального обсягу наданих кредитів в економіку країни. Зріс загальний обсяг кредитування на 1,4 млрд грн в 2012 році порівнюючи з 2011 роком і на 5,7 млрд грн у порівнянні з 2010 роком. Однак щодо 2009 року відзначається все ще значний спад у кредитуванні. На початок 2013 року, за даними Національного банку України, загальний обсяг наданих кредитів в сільське господарство становив 34 953,99 млн грн [3, с. 137].

Специфіка інноваційної діяльності у аграрній сфері економіки вимагає, інноваційного підходу до робіт та послуг всіх партнерів, що задіяні у реалізації інноваційного проекту агроформувань. Це стосується і кредитних організацій, які приймають участь у фінансовому забезпеченні інвестиційно-інноваційних проектів.

Структурні та динамічні зміни у фінансовому забезпеченні інвестиційних процесів в українській економіці, які відбулися останніми роками, не лише об'єктивно підвищили роль кредиту як фінансового джерела інвестицій, а й суттєво за-

гострили проблеми у механізмі взаємодії монетарної сфери та реального сектора, особливо в частині використання грошово-кредитних важелів. Йдеться, передусім, про необхідність:

- прискорення ремонтизації економіки як важливої передумови нарощування обсягів позичкового капіталу, розширення внутрішнього фінансового ринку та ресурсної бази банків;

- підвищення ролі кредитного каналу пропозиції грошей та ефективності процентної політики як найбільш дієвого інструменту впливу на інвестиційну та інноваційну діяльність економічних суб'єктів;

- розширення обсягів та удосконалення механізмів рефінансування Національного банку України, послаблення залежності ресурсної бази банків від зовнішніх ринків запозичень;

- підвищення впливу процентної політики Національного банку України на динаміку позичкового банківського проценту, у т.ч. за рахунок покращення збалансованості ринку грошей та зниження рівня доларизації [4, с. 9].

Складний фінансовий стан більшості сільськогосподарських підприємств за останні роки призвів до максимального спрощення технологій, відмови від ряду необхідних технологічних операцій. Тобто здійснення інноваційної діяльності потребує залучення додаткових джерел фінансування, таких як довгострокові кредити банків, проте на сьогоднішній день отримати аграріям такі кредити практично неможливо. Це пов'язано з тим, що банки не беруть до уваги потреби суб'єктів аграрних підприємств. Основними перепонами на шляху до одержання довгострокових кредитів є відсутність ліквідного заставного майна і те, що підприємства не мають змоги виплачувати досить високі процентні ставки по кредитам.

За даними Національного банку України, за 2010-2013 роки обсяг банківських кредитних вкладень у сільське господарство зріс у 31,1 рази і становив станом на кінець 2013 р. 34 814 млн грн. Погіршилась строкова структура кредитів, наданих сільськогосподарським товаровиробникам: у 2013 р. довгострокові кредити становили 8,75 % проти 10,85 % у 2011 р. [3, с. 149].

За 2010-2013 роки сільськогосподарськими підприємствами було одержано 126 569 млн грн кредитів комерційних банків, у тому числі 55 209 млн грн короткострокових та 10 568 млн грн довгострокових кредитів.

Не зважаючи на це слід зазначити, що в останні роки комерційні банки йдуть назустріч агра-

ріям, розробляючи програми довгострокового кредитування, призначені для оновлення основних фондів сільськогосподарських підприємств із залученням власних фінансових ресурсів та ресурсів іноземних фінансово-кредитних установ. Доцільним було б також запровадження фінансового лізингу на закупівлю сільськогосподарської техніки. І в даному випадку не виникало б питання про заставу, так як її об'єктом виступала б придбана техніка [2, с. 12].

Заздалегідь ніколи не можна визначити чи принесе інноваційна розробка дохід чи ні, а від цього, відповідно, залежить ймовірність повернення кредиту. Іншими словами недостатньо запропонувати інновацію – вона ще має бути успішно реалізована на ринку.

Процес інноваційного розвитку економіки та банківське кредитування знаходяться у тісному взаємозв'язку. Діяльність банківських організацій в інноваційному середовищі необхідно розглядати в двох аспектах – як зовнішній суб'єкт (реалізується через кредитні ініціативи) та як суб'єкт інноваційного підприємництва (через створення та впровадження нових банківських продуктів). Особливістю сучасного етапу розвитку банківської системи є невіддільність вищезазначених аспектів функціонування банківських установ [1, с. 100].

Основна перевага активного залучення банківського кредитування в процесі інноваційного розвитку є очевидною. Суб'єкти інноваційної діяльності отримують можливість у будь-який момент оперативно мобілізувати додаткові грошові ресурси, необхідні для вирішення поточних і довгострокових господарських потреб, що, у свою чергу, дозволяє кредиторам перетворити вільні кошти в дохідні активи. Взаємовигідне співробітництво банків та інших суб'єктів інноваційного процесу супроводжується такими перевагами: значно зменшується обсяг так званих «інформаційних витрат»; зменшується обсяг «мінових витрат»; збільшується можливість оперативно отримувати довгострокові кредити [8, с. 56].

Отже, нестабільна економічна ситуація в країні, високі кредитні ставки по довгостроковим кредитам, обмеженість власних коштів підприємств, брак державної підтримки, підвищені ризиками функціонування призводять до необхідності застосування гібридних фінансових технологій кредиту при забезпеченні інвестиційно-інноваційного розвитку агроформувань.

На українських теренах, в умовах повального дефіциту дешевих фінансових й кредитних активів та наявності прийнятної застави, недосконалого поступу піднесення кредитних відносин і відсутності досконалого їх корегування й регламентації, в умовах помітної суперечливості нормативного поля інноваційні фінансові технології дають змогу різним їх контрагентам користуватись фінансовими послугами, запобігти обмежуючи чинники залучення додаткових фінансових ресурсів і здійснити найбільш вигідні для них структурні комбінації джерел фінансування. Тобто, на вітчизняних теренах поширення й розвиток фінансових інноваційних технологій відбувається як дієвий спосіб уникнути браку фінансових активів, певних ускладнень з модернізації та оновлення технічного базису, інших обмежень, ускладнень та труднощів господарювання ринкових агентів [10, с. 34].

До основних нетрадиційних методів кредитування інноваційно-інвестиційної діяльності агроформувань, які найбільш широко використовуються у світі та частково починають застосовуватися на українському кредитному ринку, слід віднести: факторингові операції, проектне та торгове фінансування, лізингові та вексельні операції, форфейтування, кредитування за рахунок ресурсів іноземних банків, використання венчурного капіталу.

Висновки. Варто зазначити, що інноваційно-інвестиційна діяльність має значний вплив на діяльність агропромислового комплексу. Переведення галузі на інноваційну модель розвитку допоможе розв'язати проблему становлення конкурентоспроможного аграрно-промислового виробництва. Проте без фінансової підтримки держави інноваційного бізнесу це практично неможливо. Питання довгострокового кредитування інвестиційно-інноваційної діяльності так і залишається відкритим. Враховуючи досвід зарубіжних країн потрібно впроваджувати пільгове кредитування інноваційних проектів, гарантування державою позик, надання субсидій та дотацій на цілі науково-технічного розвитку, заохочення системи пільгового страхування ризиків інноваційного підприємництва. Комерційні банки повинні враховувати інтереси аграрних підприємств при наданні кредитів, тобто знизити вартість фінансово-кредитних ресурсів і надавати довгострокові кредити, які допоможуть реалізувати інноваційно-інвестиційні проекти.

Список використаних джерел:

1. Алексійчук В. М. Гроші та кредит в системі відтворення АПК / В. М. Алексійчук. — К. : ІАЕ УААН, 1998. — 383 с.
2. Богданова О. О. Стан та проблеми банківського кредитування АПК у сучасному вимірі / О. О. Богданова // Економіка та держава. — 2009. — № 11. — С. 12–15.
3. Державний комітет статистики України. Статистичний збірник «Діяльність підприємств – суб'єктів підприємницької діяльності». 2007, частина I / за ред. Жук І. М. — 2008. — С. 130–150.
4. «ІнтерАГРО 2010»: нові стандарти ведення сільського господарства // Пропозиція. — № 1. — 2010. — С. 20.
5. Климова І. Г. Методи та інструменти фінансово-кредитного механізму державної підтримки інноваційної сфери у країнах з ринковою економікою // Інвестиції: практика та досвід. — № 2. — 2009. — С. 29.
6. Коваленко І. Проблеми та перспективи банківського кредитування аграрної галузі регіону // Банківська справа. — 2009. — № 5. — С. 75.
7. Про інноваційну діяльність Закон України №40-IV від 4.07.2002 // Урядовий кур'єр №143 від 07.08.2002.
8. Сьомікова П. Банківські інновації та новий банківський продукт // Банківські технології. — 2002. — № 11. — С. 42–47.
9. Шелудько Н. М. Грошово-кредитні важелі стимулювання інвестиційних процесів в Україні / Актуальні проблеми економіки. № 5 (71). — 2007. — С. 182.
10. Ярошенко Ф. О. Інвестиції на розвиток сільського господарства / Ф. О. Ярошенко // Актуальні проблеми економіки. — 2003. — № 6. — С. 34–36.